

IMPACTUL DIASPOREI ASUPRA EVOLUȚIEI INDICATORILOR ACTIVITĂȚII CU CARDURI DE PLATĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Autor: drd. Cristina CHIRVAS

Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova, Chișinău, str. Mitropolit
Gavriil Banulescu-Bodoni 61; pagină web: ase.md; număr de contact: +373 22 402 872,
e-mail: cristinachirvas@yahoo.com

Abstract

În prezent, integrarea economică depășește deja limitele comerțului internațional și a mișcării capitalului și cuprinde tot mai mult libera circulație a persoanelor. În cazul Republicii Moldova, conturarea comunităților din diaspora este unul dintre efectele migrației care atrag după sine o serie de avantaje specifice țărilor de origine. Dacă inițial cel mai mare merit al diasporei era considerat volumul remitențelor pe care aceasta era în stare să-l orienteze spre casă, treptat au fost resimțite și meritele nefinanciare ale acesteia precum: transferul de cunoștințe și competențe acumulate peste hotare sau, în cazul dat, transpunerea în momentul revenirii în țara de origine a deprinderilor și modului de trai specific societății gazdă și chiar răspândirea acestora prin interacțiunea cu cei rămași acasă.

Emiterea și gestionarea unui cont de card reprezintă adesea primul produs financiar accesat de un consumator, iar odată cu revenirea dintr-o țară cu un nivel mai înalt al incluziunii financiare, cetățenii din diaspora sunt preocupați de satisfacerea necesității de siguranță financiară a economiilor și cheltuielilor lor.

Articolul prezintă o abordare a legăturii dintre comportamentul migranților în utilizarea cardurilor de plată și evoluția indicatorilor activității cu carduri de plată din Republica Moldova și are ca scop redarea elementelor care influențează în ansamblu această interacțiune precum și a propunerilor în vederea transformării aspectului menționat într-o componentă de dezvoltare economică.

Cuvinte cheie: diaspora, dezvoltare, card, țări de origine, evoluție.

JEL: F22

Subiectul de cercetare al diasporei moldovenești și al impactului acesteia asupra anumitor domenii din țările de origine reprezintă o tematică de cercetare relativ nouă, de altfel ca și fenomenul în sine, determinat de variate cauze declanșatoare, circumstanțe actuale de influență și aspirații de viitor ale migranților. Printre motivele ce explică lipsa unor informații exhaustive cu privire la asociațiile diasporei, se regăsesc puterea de influență încă redusă a acestor organizații, localizarea lor regională neuniformă, numărul insuficient al asociațiilor consolidate raportat la numărul total al migranților, susținerea sau reputația nesemnificativă în mediul comunității de origine, etc.

O altă caracteristică a migranților moldoveni ce limitează posibilitatea de implicare activă a asociațiilor diasporale este reticenta acestora pentru discuții, colaborare, comunicare, motivând că scopul primordial al migrării este acela de a câștiga și economisi. Uneori și caracterul activității ce o desfășoară îi limitează în deplasare și comunicare cu alți conaționali.

În prezent, comunitățile de migranți originari din Republica Moldova sunt în proces de consolidare și transformare în diasporă, în condițiile unei aspirații conștiente de susținere a legăturilor cu țara de origine. Treptat, apar diverse asociații și organizații care contribuie atât la păstrarea și transmiterea identității etnoculturale a comunităților de migranți, cât și la integrarea lor în societatea locală a țărilor gazdă. În 2012, Organizația Internațională a Migrației în lucrarea „Comment associer les diásporas au développement” definește termenul de „diaspora” utilizând varianta propusă de profesorul Gabriel Scheffer (University of Ierusalim): „Diasporele moderne sunt grupuri etnice minoritare aparute ca rezultat al migrației, care locuiesc și activează în țări de origine păstrând legături spirituale și materiale strinse cu țara lor de origine” [5]. În prezent, în

literatura de specialitate termenul "diaspora" este utilizat în contextul definirii unui grup etnic aflat în afara granițelor țării de origine fie temporar, fie pentru o perioadă nedeterminată de timp sau chiar permanentă. Atât imigranții recenți cât și cei stabiliți de o perioadă mai îndelungată de timp în țări gazdă, au în comun faptul că ei se identifică cu statul lor de origine și își doresc o consolidare a relațiilor cu comunitatea țării de baștină.

Strategia "Diaspora-2025" definește termenul "diaspora" ca fiind cetățenii Republicii Moldova stabiliți temporar sau permanent peste hotarele țării, persoane originare din Republica Moldova și descendenții lor, precum și comunitățile formate de aceștia. În prezent, diaspora Republicii Moldova este structurată în peste 250 de asociații în mai mult de 30 de țări, inclusiv în diverse grupuri de inițiativă și de excelență profesională. Cele mai numeroase asociații sunt înregistrate în Italia, România, Ucraina, Federația Rusă, Portugalia, Franța, SUA și Canada, iar tipologia asociațiilor diasporei este complexă și diversă, în funcție de statutul juridic, modelul de gestionare a activităților și domeniul de activitate [1].

Dacă inițial cel mai mare merit al diasporei era considerat volumul remitențelor pe care aceasta era în stare să-l orienteze spre casă, treptat au fost resimțite și meritele nefinanciare ale acesteia precum:

- transferul de cunoștințe și competențe acumulate peste hotare;
- crearea și consolidarea relațiilor între țările de origine și cele de destinație;
- promovarea imaginii și culturii țării de origine pe arena internațională;
- favorizarea contactelor utile ambelor părți și contribuția la promovarea produselor autohtone;
- accelerarea investițiilor străine directe, impulsivarea dezvoltării sectorului bancar și imobiliar;
- transpunerea în momentul revenirii în țara de origine a deprinderilor și modului de trai specific societății gazdă și chiar răspândirea acestora prin interacțiunea cu cei rămași acasă.

Experiența internațională demonstrează că diasporele pot servi la dezvoltarea echilibrată a țării de origine și îmbunătățirea nivelului de trai. Formarea comunităților moldovenești peste hotare este asociată nu numai cu interacțiunea între reprezentanții Moldovei în țările de destinație, dar și cu păstrarea relațiilor cu țara de origine sub diferite forme. Ba chiar mai mult, studiind sau muncind peste hotare, interacționând cu alte culturi și observând societăți care activează diferit, migranții își pot revizui opiniile, își pot adapta modul de viață la specificul țării de destinație și descoperi alte valori. Aceste valori se pot transmite treptat în țările de origine prin migranții care revin în țară sau prin diverse modalități de interacțiune cu cei rămași acasă.

Republica Moldova, ca și majoritatea țărilor unde remitențele reprezintă un factor de influență a creșterii economice, a implementat diverse politici cu scopul valorificării mai ample a potențialului acestor resurse financiare. Prin urmare în perioada anilor 2006-2012, pentru prima dată în istoria politicii migraționale din Moldova, obiectivul acesteia nu mai este securitatea, ci dezvoltarea și stimularea migrației pentru dezvoltarea durabilă a țării. Diaspora începe să se contureze drept un actor independent pe scena politicii migraționale care necesită tot mai multă atenție, delimitându-se într-un organism nou cu un rol separat în viața țării [3].

Sectorul bancar, în paralel cu extinderea accesului la mecanismele formale de remitere a banilor, a încurajat treptat migranții să-și deschidă conturi și depozite bancare. În așa mod, clienții serviciilor de remiteri de bani devin treptat clienți bancari, motivați să-și păstreze economiile la bancă și care indirect contribuie la dezvoltarea creditării din țară. Conștientizând potențialul enorm al unui nou segment de clienți, instituțiile financiare dezvoltă produse complexe pentru a motiva

emigranții să remită volume mai mari de bani, să economisească la condiții preferențiale sau să investească profitând de facilitățile oferite. Emiterea și gestionarea unui cont de card reprezintă adesea primul produs bancar accesat de un consumator (conform datelor Băncii Mondiale, 9% din adulți sau 13% din deținătorii totali de conturi la nivel mondial, își deschid primul cont anume cu scopul recepționării transferurilor private de mijloace bănești), iar odată cu revenirea dintr-o țară cu un nivel mai înalt al incluziunii financiare și al gradului de bancarizare, cetățenii din diaspora sunt preocupați de satisfacerea necesității de siguranță financiară a economiilor și cheltuielilor lor, de utilizare zilnică eficientă și convenabilă a acestora sau de realizarea obiectivelor financiare pe termen lung [6].

În Republica Moldova, piața cardurilor de plată este cam de aceeași "vârstă" cu fenomenul migrațional. În anul 1997 în Republica Moldova a fost deschis primul card de plată, perioadă care a coincis cu integrarea țării noastre în spațiul global al migrației, fapt ce a influențat nu numai politicile statului în domeniul migrației dar și comportamentul populației care nu se mai deplasează doar spre Est, migrând în spațiul post-sovietic, dar și în alte direcții, în primul spre Vest – în Uniunea Europeană.

În anul 2009, în Republica Moldova se aflau în circulație 743 721 carduri de plată, număr care a cunoscut ulterior un ritm de creștere de aproximativ 7,0 la sută anual, ajungând la cifra de 1 941 111 carduri de plată la sfârșitul trimestrului II, 2019 [7].

Printre factorii care au contribuit la dezvoltarea pieții cardurilor de plată din Republica Moldova, menționăm:

- Limitarea transferurilor salariale în numerar;
- Extinderea rețelei de acceptare impulsivă de modificările legislative cu privire la acceptarea spre plată a instrumentelor de plată fără numerar;
- Distribuirea pe card a prestațiilor sociale;
- Desfășurarea campaniilor de promovare a plăților cu cardul de către prestatorii de servicii de plată în parteneriat cu autoritățile publice sau sistemele internaționale de plăți;
- Dezvoltarea inovațiilor tehnologice;
- Conștientizarea și educarea consumatorului cu privire la utilizarea plăților fără numerar, preluarea practicilor internaționale în materie de plăți, etc.

În contextul ultimului factor menționat, grupurile de migranți plecați să muncească peste hotare au acționat ca un catalizator al internaționalizării, fenomen care a modernizat nu doar modalitatea de plată dar și percepția generală privind modul de gestiune a resurselor financiare atât al migranților cât și al celor rămași acasă. Un alt aspect important care prezintă o abordare a legăturii dintre comportamentul migranților în utilizarea cardurilor de plată și evoluția indicatorilor activității cu carduri de plată din Republica Moldova îl reprezintă modul în care revenirea temporară a migranților în țară pe perioada vacanței de vară influențează activitatea cu carduri de plată în cadrul sistemului bancar.

Similar deciziei luate la nivel național de a consolida proiectele destinate diasporei anume în luna august, perioada în care majoritatea băștinașilor revin în țară (ex. Zilele Diasporei, Congresul Diasporei, Diaspora Business Forum, Programul "Dor", etc.), băncile licențiate își planifică acțiunile aferente activității cu carduri de plată (și nu numai) pentru anul următor de gestiune, luând în considerare anume acest aspect al unui segment important de cliență. Odată reveniți în țară, cetățenii Republicii Moldova profită neapărat de oportunitatea de a emite, prelungi sau închide cardurile deținute dat fiind faptul că la moment, în majoritatea băncilor, opțiunile menționate fie nu sunt disponibile a fi efectuate la distanță, fie sunt destul de costisitoare. Acest aspect influențează

Într-un mod evident distribuția anuală a rezultatei sucursalelor cu privire la procesul de emisie a cardurilor. Figura nr. 1 reprezintă modul în care a fost efectuată prognoza privind emiterea cardurilor de plată într-o sucursală a unei bănci din țară pentru anul 2018 și respectiv, modul în care la sfârșitul anului, rezultatele s-au materializat. Prin urmare, perioada iulie-septembrie a cunoscut o majorare importantă a numărului de carduri emise/reemise, determinat de numărul mai mare al clienților deserviți în această perioadă.

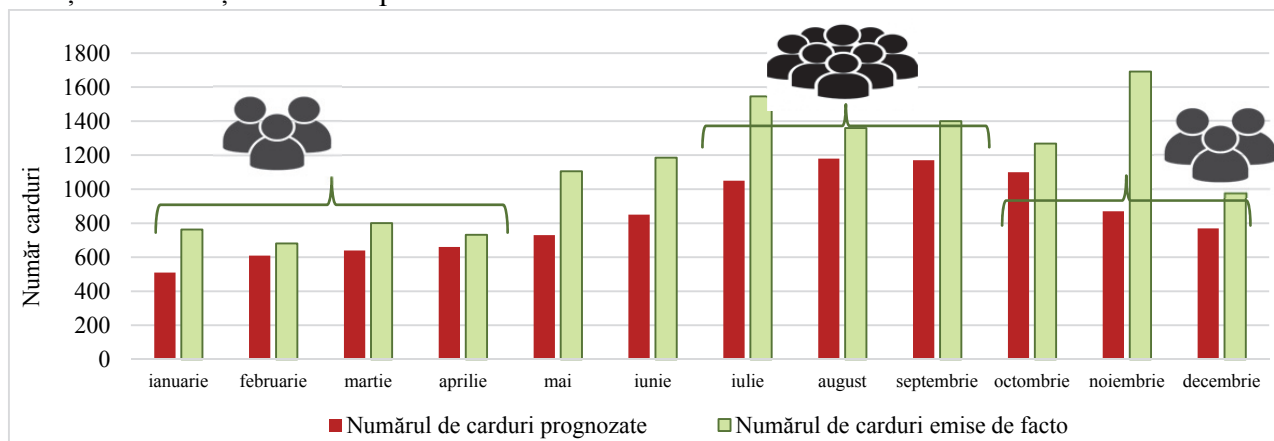

Figura 1. Activitatea de emisie a cardurilor de plată în cadrul unei sucursale a băncilor licențiate, 2018

Sursa: Elaborat de autor în baza observațiilor proprii

Respectându-se în linii generale trendul prognozat, abaterea înregistrată în luna noiembrie se explică prin reemiterea cardurilor angajaților din cadrul unui proiect de salarizare important al sucursalei, influență ce nu poate fi neglijată dat fiind faptul că 70% din numărul total de carduri aflate în circulație la sfârșitul anului 2018 reprezentau carduri emise la condiții salariale sau sociale [7].

Depășind aria de analiză la nivel de sucursală a fenomenului de emisie a cardurilor de plată, putem observa că în ultimii 5 ani, la nivelul aceleiași bănci și chiar la nivel național, majorarea numărului de clienți în perioada lunilor iulie-septembrie, influențează în ansamblu procesul de emisie a cardurilor. Cu toate acestea, nu putem neglija caracterul sezonier al oricărei activități economice, precum și decizii la nivel macro-economic care pot interveni în evoluția indicatorilor activității cu carduri de plată precum:

- încetarea activității celor 3 bănci licențiate în anul 2015 ce a generat o reorientare a clienților acestora către alte bănci licențiate din țară și respectiv a majorat considerabil numărul cardurilor emise;
- decizia de distribuire a prestațiilor sociale pe card în anul 2016 preluată din practica internațională privind majorarea plăților fără numerar și transparentizarea economiei informale care a extins semnificativ numărul potențialilor deținători de carduri, sau;
- diverse campanii/acțiuni realizate de către emitenții de carduri de plată sau sistemele de plăți în vederea promovării plăților cu cardul, etc.

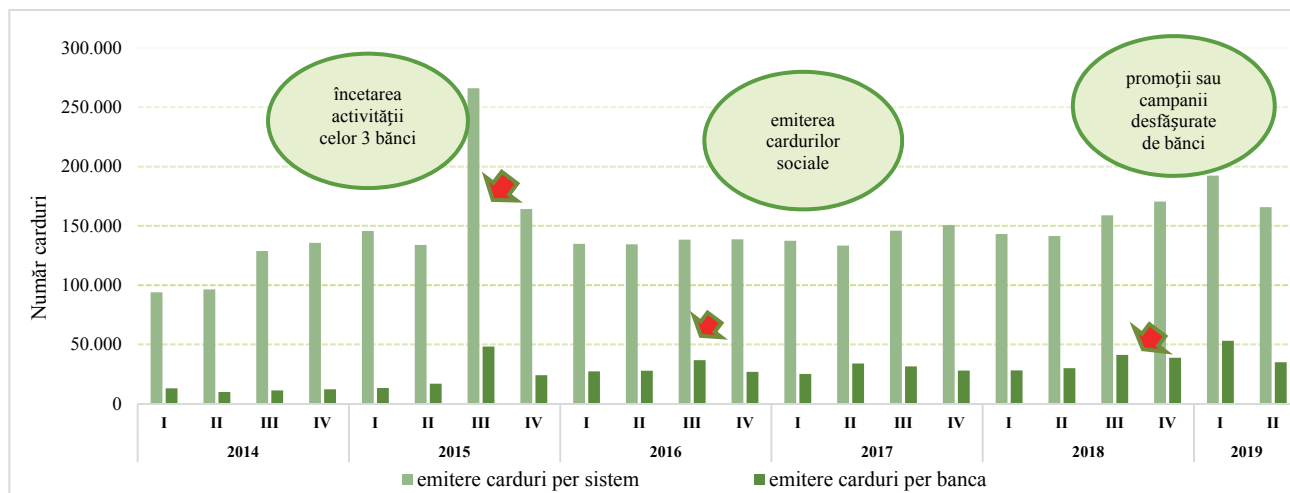

Figura 2. Reprezentarea activității de emitere a cardurilor de plată (per bancă/sistem), 2014-2019

Sursa: Elaborat de autor în baza observațiilor proprii și a datelor BNM

Odată definită interferența dintre diasporă și activitatea de emitere a cardurilor, se conturează necesitatea studierii continuității acestui fenomen. Prin urmare, analizând numărul operațiunilor efectuate peste hotare în ultimii 6 ani cu cardurile de plată emise în Republica Moldova, observăm în anul 2018 un număr al plăților efectuate de aproximativ 10 ori mai mare decât în anul 2012. La moment, nu există date disponibile cu privire la distribuția pe arii geografice a plăților efectuate, însă comparând curba evoluției plăților cu cea a numărului populației din Republica Moldova, remarcăm ușor interdependența.

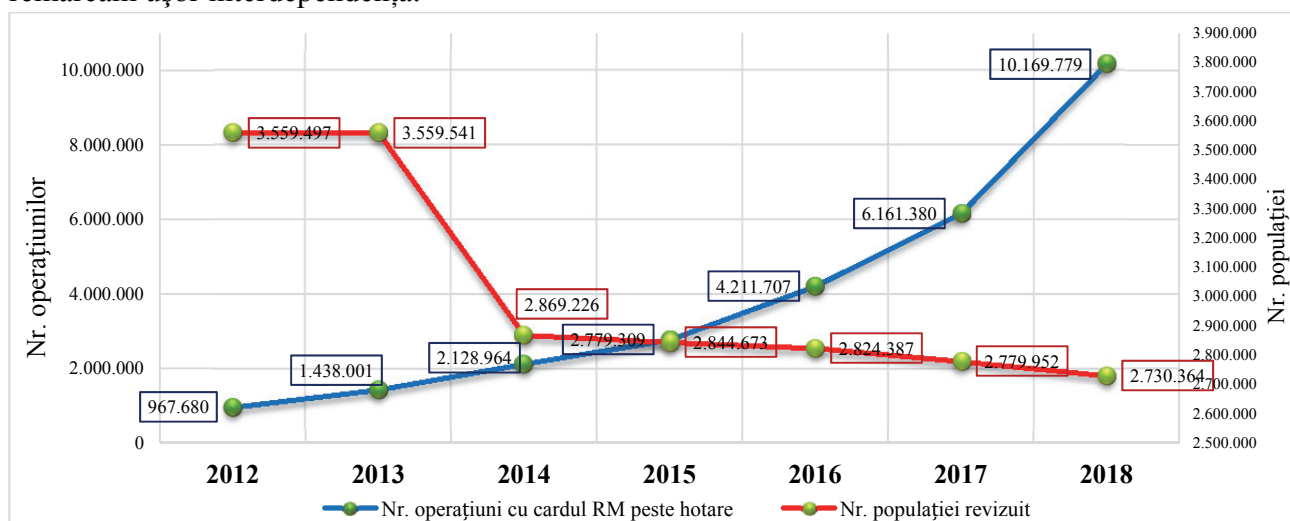

Figura 3. Evoluția operațiunilor efectuate peste hotare cu cardurile emise în RM versus numărul populației, 2012-2018

Sursa: BNM, BNS

Un alt factor care influențează utilizarea peste hotare a cardului de plată emis în Republica Moldova, este faptul că, potrivit sondajului realizat în cadrul ciclului de studii *Cartografierea diasporei moldovenești din Germania, Marea Britanie, Israel, Italia, Portugalia și Rusia*, publicat de Organizația Mondială a Migrației, Misiunea în Moldova în anul 2017, 94% la sută din migrații moldoveni sunt titulari ai unui pașaport moldovenesc valid, în timp ce doar 20% dețin pașaportul țării de ședere [3]. În articolul *Evoluția necesităților diasporei moldovenești prin prisma piramidei lui Maslow și a celor șapte congrese ale diasporei*, am menționat modul în care au evoluat

necesitățile diasporei odată cu consolidarea fenomenului în sine. Astfel, odată depășite necesitățile primare de asigurare a locuinței și venitului de bază, se conturează necesitatea de siguranță financiară (pe lângă siguranța locului de muncă, a serviciilor consulare garantate, etc.). Prin urmare, această necesitate poate fi mai rapid satisfăcută prin gestiunea unui cont de card deschis în băncile din Republica Moldova și acceptat spre plată la nivel internațional [2].

Odată cu obținerea de către migranți a actelor de identitate ale țărilor de destinație, putem observa un revers al fenomenului, adică majorarea plăților efectuate în Republica Moldova prin intermediul cardurilor de plată emise peste hotare. Odată acumulate pe un card emis în străinătate, fie din salarii, fie din alte surse de venit, economiile migranților din diaspora vor fi utilizate pentru efectuarea plăților în țara de origine în momentul revenirii temporare a acestora.

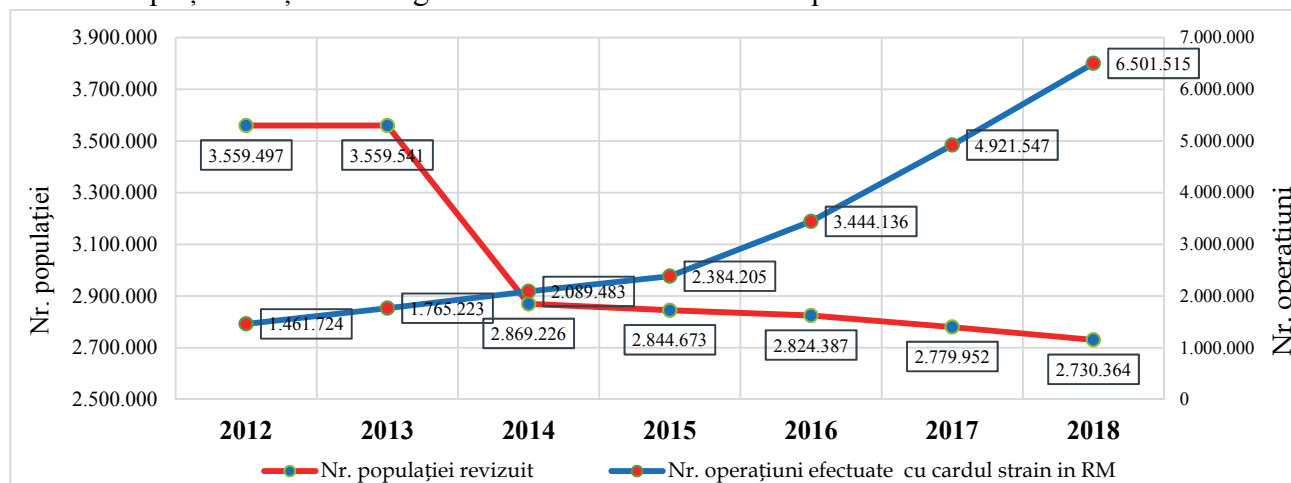

Figura 4. Evoluția operațiunilor efectuate în RM cu cardurile emise în străinătate versus numărul populației, 2012-2018

Sursa: BNM, BNS

Ca și în primul caz analizat, numărul plăților efectuate este în raport invers proporțional cu numărul populației din Republica Moldova, dar probabil și în corelare cu alți factori de influență ce nu pot fi subestimați precum achitățile efectuate de persoanele venite în scop de turism, dezvoltarea platformelor locale de comerț electronic sau evoluția cursului firesc al plăților fără numerar impulsionat de dezvoltarea tehnologiilor informaționale.

În concluzie, menționăm câteva aspecte ce caracterizează punctele tangențiale ale diasporei și ale activității sistemelor de plăți cu carduri din Republica Moldova și anume:

- Activitatea în cadrul sistemelor de plăți cu carduri este un proces actual, dinamic și în continuă dezvoltare;
- Unul dintre factorii care influențează evoluția indicatorilor aferenți activității cu carduri de plată este experiența de achitare a migranților acumulată peste hotare transpusă în opțiunea de plată în țara de origine;
- Numărul și valoarea operațiunilor efectuate prin intermediul cardurilor de plată a crescut simultan cu intensificarea procesului de migrare a cetățenilor Republicii Moldova;
- Deținerea unui card/cont de plată constituie o pârghie în satisfacerea necesității de siguranță financiară a individului (migrantului).
- Diaspora reprezintă un segment important al clientelei băncilor licențiate din Moldova exprimat prin intenția de explorare a potențialului acestora precum și prin elaborarea unui spectru larg de servicii financiare destinate migranților, ș.a.;

Asociațiile și grupurile diasporei au un rol important în realizarea acțiunilor și obiectivelor strategice în domeniul diaspora, migrație și dezvoltare pentru țările de origine. Factorul integrator pentru toate structurile diasporei este apartenența națională și civică, care necesită consolidare, valorificare și susținere din partea autorităților din Republica Moldova în vederea eficientizării activității lor pentru ambele părți.

Referindu-ne la impactul diasporei asupra evoluției indicatorilor activității cu carduri de plată din Republica Moldova, propunem următoarele recomandări:

- Promovarea continuă a instrumentelor de plată electronice în vederea reducerii economiei informale și limitării plăților efectuate în numerar;
- Asigurarea unui mediu financiar favorabil atragerii remitențelor din diaspora prin intermediul instrumentelor de plată fără numerar;
- Consultarea diasporei în vederea implementării serviciilor financiare accesibile, inovative și robuste, bazate pe necesitățile migranților;
- Preluarea experienței internaționale în dezvoltarea pieței cardurilor de plată din Republica Moldova (extinderea posibilităților operaționale ale cardurilor, acordarea serviciilor VIP adiacente, implementarea plăților instant, majorarea gradului de bancarizare al populației, etc.) inclusiv prin cooptarea competențelor diasporei.

BIBLIOGRAFIE:

1. Hotărârea de Guvern Nr. 200 din 26.02.2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale „Diaspora-2025” și a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea acesteia. Publicat în Monitorul Oficial Nr. 49-54 din 04.03.2016.

2. CHIRVAS, Cristina, *Evoluția necesităților diasporei moldovenești prin prisma piramidei lui Maslow și a celor șapte congrese ale diasporei*, Culegerea de articole a conferinței științifice internaționale “Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine”, IOM Moldova, Chișinău 2018, 594 p.
3. MOȘNEAGA, Valeriu, *Cartografierea diasporei moldovenești din Germania, Marea Britanie, Israel, Italia, Portugalia și Rusia (Ciclu de studii)*, IOM Moldova, 2017, ISBN 978-9975-4469-9-0, 206 p.
4. POROJAN, Andreea, *Ce soluții există pentru creșterea gradului de incluziune financiară a populației?* Financial Market, <https://www.financialmarket.ro/finante-personale/educatie-financiara/ce-solutii-exista-pentru-cresterea-gradului-de-incluziune-financiara-a-populatiei/>, (citată pe 20.09.2019).

5. *Comment associer les diasporas au développement. Manuel a l'usage des decideurs et praticiens dans les pays d'origine et d'accueil*. OIM, MPI, 2012, ISBN 978-92-9068-658-3, 273p.
6. *The Global Findex Database*, The World Bank Group, Washington DC, ISBN (electronic): 978-1-4648-1268-2, 151 p.

7. <http://bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP1.xhtml>